

SÖGUEYJAN

1. HEFTI

870

–

1520

KENNSLULEIÐBEININGAR

Til kennara

UM NEMENDABÓK

Sögueyjan 1. hefti er margnota nemendabók sem fjallar um miðaldasögu Íslands. Bókin er ætluð til kennslu á mið- og unglingastigi grunnskóla. Bókin er sú fyrsta í fyrirhugaðri þriggja binda ritröð um sögu Íslands. Annað hefti kemur til með að fjalla um tímabilið frá 1520–1904 og þriðja heftið mun fjalla um 20. öldina í sögu Íslands.

Meginmarkmið bókarinnar er að varpa ljósi á íslenskt samfélag frá landnámi til loka miðalda. Frásögnin byggist á tveimur ólíkum forsendum sem þó skarast að miklu leyti.

- Annars vegar er gerð grein fyrir myndun og þróun íslensks samfélags í rétttri tímaröð.
- Hins vegar eru tilteknir þættir samfélagsins teknir fyrir og útskýrðir. Bókin er því að mestu í rétttri tímaröð en tímabil hvers kafla markast þó mjög af viðfangsefninu.

Í bókinni er leitast við að draga upp megineinkenni og átakalínur í samfélaginu á hverjum tíma fyrir sig. Efnið er fléttað saman með þeim hætti að nemendur fái tilfinningu fyrir framvindu sögunnar um leið og þeir átti sig á samhengi tiltekinna samfélagsþátta. Aðalatriðið er að veita skýra innsýn í samfélag miðalda þar sem nemendur geta áttað sig á lífsskilyrðum almennings og ólíku hlutskipti landsmanna varðandi auð og völd. Einstakir atburðir, ártöl og mannanöfn, skipta því tiltölulega litlu máli einir og sér. Hér er sú leið valin að skilgreina einstaka þætti sögunnar og setja þá í samhengi við samfélagslega þróun.

Áhersla er lögð á að setja söguna í erlent samhengi eftir því sem við á. Ísland hefur alltaf tengst Evrópu nánum böndum og því er nauðsynlegt að gera grein fyrir þeim áhrifum sem þaðan bárust á miðöldum. Mikilvægt er að nemendur átti sig á að hvaða leyti Íslendingar áttu samleið með Evrópubúum og hvaða lönd landsmenn áttu mest samskipti við.

Í bókinni er gerður greinarmunur á sjálfstæði landsins annars vegar og landsmanna hins vegar. Sjálfstæði landsins gagnvart erlendu valdi og frelsi einstaklingsins innanlands er einn af rauðum þráðum bókarinnar. Mikilvægt er að nemendur átti sig á því að þrátt fyrir að Íslendingar gerðust þegar Noregskonungs hélt landið að mestu sjálfstæði sínu. Innanlands voru völdin hins vegar að langmestu leyti í höndum innlendra höfðingja sem takmörkuðu mjög athafnafrelsi almennings.

Mikilvægt er að nemendur þekki helstu atburði sögunnar og geti sett þá í samhengi við samfélagið á hverjum tíma. Einnig er nauðsynlegt að nemendur temji sér gagnrýna hugsun og sjálfstæðar skoðanir. Reynt er að tvinna þessa þætti saman í námsbókinni og kennsluleiðbeiningunum.

Kaflar bókarinnar eru byggðir upp með eftirfarandi hætti:

- Í upphafi eru nokkrar meginspurningar settar fram sem víkja að efni kaflans. Þar næst er farið nokkrum orðum um innihald kaflans. Hvort tveggja er gert til að vekja forvitni nemenda og veita þeim skýrar hugmyndir um efni kaflans.
- Þá kemur kveikja í formi stuttrar sviðsettrar frásagnar þar sem meginefni kaflans er sett fram á lifandi og myndrænan hátt. Með því móti er leitast við að glæða áhuga og skilning nemenda enn frekar.
- Þá fyrst kemur að meginfrásögninni þar sem fjallað er um efni kaflans í tímaröð.
- Í lok kaflans er að finna nokkrar spurningar sem nemendur geta glímt við.

UM KENNSLULEIÐBEININGAR

1. Almennar upplýsingar

Kenntsluleiðbeiningarnar skiptast í tvo meginþætti – annars vegar almennar upplýsingar og hins vegar leiðarvísi fyrir einstaka kafla námsbókarinnar. Almennar upplýsingar er að finna í krækjum á lárétta ásnum en leiðarvísar fyrir kafla bókarinnar eru staðsettir á lóðrétta ásnum til vinstri.

Kenntsluleiðbeiningarnar hafa það hlutverk að varpa ljósi á meginþætti námsbókarinnar og benda á leiðir til að nýta hana til kenntslu og náms. Í almenna hlutanum er að finna upplýsingar sem eiga við bókina í heild sinni. Þar er greint frá helstu markmiðum bókar og kenntsluleiðbeininga auk þess sem fjallað er um kenntsluaðferðir og námsmat. Þá er einnig boðið upp á upplýsingar um vettvangsferðir og krækjur sem tengjast efni bókarinnar.

2. Leiðarvísir um kafla bókarinnar

Á vinstri stiku vefjarins eru upplýsingar sem eiga sérstaklega við hvern kafla fyrir sig. Þar er að finna helstu markmið kaflans og hugmyndir að umræðuspurningum sem eiga að fá nemendur til að skoða hug sinn og beita ímyndunaraflinu áður en texti námsbókarinnar er lesinn.

Einnig er þar að finna verkefnablöð með spurningum sem hægt er að prenta út fyrir nemendur. Með spurningunum er markmiðið að hvetja nemendur til að kynna sér námsefnið, velta fyrir sér meginatriðum þess og byggja upp söguþekkingu sína. Svör við verkefnum er einnig að finna á vef bókarinnar.

Þá má finna hugmyndir að fjölbreyttum verkefnum og útfærslum á efni kaflans. Þar er um að ræða ritunar-, myndmennta-, korta-, tímaás- og leiklistarverkefni sem reyna jafnt á sjálfstæða hugsun og fjölbreytilega framsetningu. Þau verkefni gefa kennurum gott tækifæri til samstarfs í nafni samþættingar námsgreina. Þar má sérstaklega geta kennara í samfélagsfræði, íslensku og myndmennt. Með því að smella á krækjuna *Kenntsluaðferðir* má fá nánari upplýsingar um kenntslu og nám.

Sú leið hefur verið valin að hafa verkefni frekar fleiri en færri enda ekki nauðsynlegt að láta nemendur vinna þau öll. Markmiðið er að kennarinn hafi sem mest val auk þess sem hann

getur betur miðað við getu og þarfir hvers nemanda. Þá ætti að vera auðveldara að tryggja að allir nemendur hafi næg verkefni.

Hugmyndir um námsmat byggjast á sömu hugmyndafræði og kaflaverkefni. Áhersla er lögð á fjölbreytilegt og reglulegt námsmat sem endurspeglar fjölbreytnina sem kemur fram í þeim verkefnum sem finna má á þessari vefsíðu.

KENNSLUAÐFERÐIR

Mikilvægt er að bjóða nemendum upp á margvíslegar leiðir til að vinna með efni bókarinnar. Í krækjunum fyrir einstaka kafla eru hugmyndir að spurningum og verkefnum þar sem ólíkum nálgunum er beitt. Gert er ráð fyrir að kennarar finni sína eigin aðferð við að koma efninu til skila enda eru leiðbeiningarnar fyrst og fremst safn hugmynda. Kennarar hafa þann kost að velja úr því sem þar er eftir því sem við á fyrir bekk eða einstaka nemendur. Með því er verið að reyna að koma til móts við ólíkar þarfir nemenda.

Mælt er með því að kennarar ræði efni kaflans ásamt nemendum áður en þeir vinna með hann. Kennari getur valið milli þess að fara munnlega yfir spurningarnar eða að skrifa hugmyndir sem koma frá nemendum á töflu. Það er auðvitað ekki nauðsynlegt að fara yfir allar spurningarnar en aðalatriðið er að virkja nemendur og fá þá til að velja fyrir sér viðfangsefni kaflans áður en þeir kynna sér efni hans.

Spurningar í lok hvers kafla og vinnublöðin byggjast á lestri nemenda. Það er auðvitað engin nauðsyn að láta nemendur svara þeim öllum – slíkt verður kennari að meta hverju sinni. Þá getur kennari valið um að láta nemendur svara þeim hver fyrir sig eða fleiri saman.

Ritunarverkefni geta jafnt verið heima- eða tímavinna nemenda. Hægt er að velja á milli þess að láta nemendur vinna þau hver fyrir sig eða fleiri saman. Það er til dæmis vel til fallið að láta nemendur setja saman fréttir úr efni kaflans í pörum eða í hópum.

Myndmenntaverkefni eru tilvalin hópverkefni – sérstaklega þegar um veggspjaldagerð er að ræða. Hægt er að láta nemendur skipta með sér verkum. Þá er ekkert því til fyrirstöðu að útvíkka teikniverkefni – til dæmis með ritun eða fleiri spurningum.

Korta- og tímaásverkefni geta jafnt verið heima- sem tímaverkefni. Ekki er úr vegi að láta nemendur vinna upp úr fleiri heimildum en námsbókinni. Jafnt getur verið um einstaklings- sem hópverkefni að ræða.

Þegar hópverkefni eru unnin er mikilvægt að kennari setji nemendum skýrar leikreglur svo þeir viti nákvæmlega til hvers er ætlast af þeim. Ágæt regla er að setja hópunum gátlista sem þeir þurfa að vinna sig eftir. Þá er einnig gott að hóparnir skipuleggi sig þannig að ábyrgð hvers nemanda sé ljós. Gott er að hafa eftirfarandi þætti í huga þegar gátlisti er settur saman:

- hvaða heimildir nemendur eiga að kynna sér
- úr hvaða spurningum nemendur þurfa að leysa
- hvernig þeir eiga að setja efnið fram
- hvernig þeir eiga að skipta með sér verkum
- hvernig þeir eiga að kynna verkefnið

NÁMSMAT

Mikilvægt er að námsmat sé fjölbreytilegt og endurspegli sem best færni nemenda á ólíkum sviðum. Þannig má í senn ýta undir fjölbreytni og virða ólíkar þarfir nemenda.

Með því að nýta þau fjölbreyttu verkefni sem finna má fyrir hvern kafla bókarinnar er tryggt að nemendur nálgast efnið frá mörgum sjónarhornum. Jafnframt er þess gætt að þeir fái tækifæri til að tjá hug sinn og þekkingu á mismunandi vegu.

Gott er að leggja reglulega mat á vinnu nemenda. Það hvetur nemendur til dáða og veitir mikilvægar upplýsingar um framvindu námsins. Þá ættu nemandi og kennari að átta sig sem best á námsstöðunni og þar með vera í stakk búnir til að haga námi og kennslu eftir þörfum hverju sinni.

Nauðsynlegt er að ákveða fyrir fram hvernig standa skuli að námsmati fyrir veturinn. Kennarar þurfa að koma sér upp skýru matskerfi og gera nemendum grein fyrir því í upphafi skólaárs. Mikilvægt er að skrá frammistöðu nemenda með reglubundnum hætti þegar símat fer fram.

Kennarar geta valið að byggja námsmatið á markmiðum og verkefnum bókarinnar. Þá er auðvitað ekkert því til fyrirstöðu fyrir kennara að setja fram eigin markmið.

Einnig er gott að láta nemendur meta eigin frammistöðu. Það styrkir oft ábyrgðarkennd þeirra og leiðir til aukinnar vinnusemi. Þegar nemandi veltir eigin getu og frammistöðu fyrir sér fær hann tækifæri til að veiga og meta sínar sterku og veiku hliðar.

Í hópstarfi má láta nemendur meta frammistöðu samnemenda sinna. Með því að láta nemendur fá matsblað í upphafi samstarfs má frekar búast við að meðlimir hópsins leggi sig fram.

Þegar kennari metur stærri verkefni nemenda, hvort sem um einstaklings- eða hópverkefni er að ræða, er mikilvægt að taka tillit til sem flestra þátta. Leggja má mat á traustleika upplýsinga, framsetningu efnis, útlit og frágang og kynningu. Þá ber einnig að hafa í huga mat á vinnu einstakra nemenda annars vegar og hópsins í heild hins vegar.

HUGMYNDIR AÐ VERKEFNUM

Ritun

- Minningargrein, nemendur skrifa minningargrein um persónu.
- Æsifrétt – nemendur skrifa frétt af völdum atburði.
- Hvatningarræður – höfðingjar að hvetja menn sína áfram (Hrafninn flýgur, Hvíti víkingurinn, Í skugga hrafnsins, Braveheart). Sýna myndbrot áður en það er gert.
- Skrifa á pappír sem búið er að væta með tei (þurfa að vera vandvirk og passa upp á að rífa ekki blöðin). Kynnast því að hafa ekki mikið á milli handanna. Skrifa með fjaðurrpennum og bleki.

Upplýsingatækni

- Nemendur semja frétt um atburð og taka hana upp á myndband (video frétt/taka upp og vinna með í upplýsingatækni, samþætting)
- Vefleiðangur – sjá dæmi <http://www.ismennt.is/not/gylfig/anna.html>
- Hot potatoe er safn nokkurra forrita sem notuð eru til að búa til krossapróf, eyðufyllingaverkefni, krossgátur o.þ.h. (<http://hotpot.uvic.ca/>) – [H:\hotpot.htm](http://nemendur.khi.is/vilhthor/hot_potatoes.htm)
- Powerpoint – Örkennsla, samvinnunám. Nemendur fá eina til tvær opnur af handahófi úr bókinni og eiga að draga saman aðalatriðin á 2-3 glærur (Powerpoint). Vinnan ásamt örkynningu fyrir bekkinn á að taka um 80 mín.
- Publisher – búa til bækling (kynning á e-i persónu, t.d. höfðingja sbr. frambjóðendum í dag) plaköt, boðskort (t.d. á blót, á þing).
- Myndvinnsla – stafrænar myndir (sjá útikennsla).
- Stuttmyndir – (movie maker – imovie) – nemendur þurfa að búa til sitt eigið handrit.
- Hreyfimyndir (animation – istop) – hóp er úthlutað efni eða kafla úr bókinni. Nemendur þurfa að búa til sitt eigið handrit að hreyfimyndinni.
- Comic life (myndasaga í Mac) – nemendur taka stafrænar myndir og búa til myndasögu.

Útikennsla

- Nemendur fá úthlutað eða velja sér atburð úr bókinni. Nemendur fá myndavél og þurfa að fara í nærumhverfi skólans og leika atburðinn og taka myndir um leið. Myndirnar er hægt að prenta beint út og líma á plakat, þar sem útlitið á því er miðað að einhverju leyti við myndasögur/teiknimyndasögur. Einnig er hægt að vinna myndirnar meira í Photoshop eða á Mac tölvur en það fer eftir tíma og þekkingu kennara/nemenda.
- Hvernig merktu landnámsmenn sér lönd og hvernig gátu þeir skilgreint landið sitt (e.t.v. ritun)? Nemendur fara út og velja fyrir sér hvernig þeir myndu merkja sér landsvæði í dag, hvaða kennileiti þeir myndu nota. Umræður (ritun), hvernig hafa kennileitin breyst síðan á landnámsöld.

- Hugmyndir að útileikjum: kubb (víkingatréspil), bandi (íshokki), drumbakast (stígvéla-kast), skylmingar, spjótkast.
- Útielhdús – baka brauð yfir eldi, sjóða súpu, búa til smjör (e.t.v. heimilisfræði).

Leikræn tjáning

- Setja sig í spor annarra – hvernig líður fólki t.d. eftir að það hefur drepitð einhvern eða misst stóran hluta af skyldmönnum vegna veikinda.
- Uppstilling/stillimynd – vera t.d. landnámsfjölskylda og taka myndir. Dæmi fyrir og eftir svartadauða.
- Setja á svið og setja sig í spor vissra persóna. Hvernig líður t.d. fólki sem hefur misst stóran hluta af skyldfólki sínu vegna veikinda? Hvernig var að vera vinnuhjú og geta aldrei eignast neitt? Hvað rak menn áfram þegar þurfti að hefna fyrir eitthvað? Ætli öllum hafi liðið eins og fundist lítið mál að drepa einhvern? Þurfa að semja handrit.
- Dans – heiðingjablót – skemmtanir/leikar – þjóðdansar – tónlist – rímur og kvæði. Nemendur fá ljóðasöfn til þess að skoða og þurfa að semja eigin rímur og/eða kvæði. Nemendur fá að hlusta á tónlist sem tengist efninu.

Heimildavinna/upplýsingatækni

- Efnisöflun á neti og bókasafni, bókin knöpp því nauðsynlegt að afla meiri upplýsinga um vissa efnisþætti. Nýta tækifærið og minna nemendur á mikilvægi þess að velja heimildir af kostgæfni og að nauðsynlegt sé að minnast á allar heimildir í heimildaskrá.

Sérfræðihópar

- Nemendum er skipt í hópa og þeir fá visst tímabil/atburð/persónu/annað til að kynna sér og fjalla um fyrir bekkinn og/eða foreldra. Nemendur þurfa að vinna texta í fyrirlestur, safna heimilda og setja upp Powerpoint kynningu og vanda flutning á fyrirlestri. Hægt er að nota ýmiss konar mat til að meta vinnuna, s.s. sjálfsmat, jafningjamat, foreldramat og kennaramat.

Kynningar

- Þjóðdansafélagið
- Ásatrúarfélagið
- Einar Kárason rithöfundur – fjalla um Sturlungu
- Þjóðminjasafnið
- Landnámssetrið

VIÐBÓTAREFNI

(N) vísar til þess að viðkomandi titill fæst hjá Námsgagnastofnun

Bækur

Leifur Eiríksson – á ferð með Leifi heppna (N)
Lífið fyrr og nú – stutt Íslandssaga
Merkir sögustaðir – Hólar
Merkir sögustaðir – Skálholt
Merkir sögustaðir – Þingvellir
Snorra saga
Snorri Sturluson og mannlíf á miðöldum

Hljóðbækur

Leifur Eiríksson – á ferð með Leifi heppna (N)
Lífið fyrr og nú – stutt Íslandssaga (N)
Sjálfstæði Íslendinga 1 (N)
Snorra saga (N)

Kvikmyndir

Hrafninn flýgur
Í skugga hrafnsins
Landnám Íslands (N)
Leifur heppni – teiknimynd (N)
Leifur og fleira fólk (N)
Ormstunga – ástarsaga (N)
Saga Íslands (N)
Útlaginn (N)
Þrymskviða (N)

Vettvangsferðir – söfn og sögustaðir

Árbæjarsafn
Borg í Borgarfirði
Egilssetur í Borgarnesi
Eirbyggja – Sögumiðstöð í Grundarfirði
Eiríksstaðir í Haukadal í Dalasýslu
Gásir í Eyjafirði
Hólar í Hjaltadal
Njálusetur á Hvolsvelli
Reykjavík 871
Sauðfjársetrið á Ströndum
Skálholt
Snorrastofa í Reykholti
Stafkirkjan í Vestmannaeyjum
Stofnun Árna Magnússonar
Stöng – Þjóðveldisbærinn í Þjórsárdal

Þingvellir
Þjóðmenningarhúsið
Þjóðminjasafn Íslands
Þjóðveldisbærinn í Þjórsárdal

KRÆKJUR

Árbæjarsafn
Ari fróði og Íslendingabók
Árnastofnun
Eiríksstaðir
Forn Íslandskort
Handritin heima
Hólar í Hjaltadal
Listi yfir minjasöfn
Landnámsaðferðin
Landnámssetur Íslands
Menning á Íslandi
Námsgagnastofnun
Norræn miðaldarljóð
Reykjavík 871
Sagnanet
Sauðfjársetrið á Ströndum
Skálholt
Snerpa
Snorrastofa
Vísindavefurinn
Þingvellir
Þjóðmenningarhúsið
Þjóðminjasafn Íslands
Þjóðskjalasafn Íslands – skólavefur

FORELDRAMAT

Nafn barns: _____ bekkur: _____

Fyrirmæli til nemenda eru alltaf að vanda til verka, bæði um innihald og frágang verkefna sinna. Því er aðeins hægt að fá hæstu einkunn ef verkefni fullnægir þeim kröfum.

- Innihald textans þarf að vera í samfelldu og vel skiljanlegu máli og myndskreytingar í samræmi við efnið.
- Frágangur er metinn þannig að verkefnið í heild sé snyrtilegt.

Foreldrar beita sinni einstæðu þekkingu á barni sínu og getu þess til að meta hvort það sé að leggja sig fram, taka framförum eða að slá slökku við. Það er að mörgu að hyggja við mat á verkefnum barna og við kjósum að gagnrýna í merkingunni að rýna til gagns.

Hægt er að fá einkunn á bilinu 1–3 fyrir hvert verkefni.

3	Þarf að vera búíð að klára verkefnið og vinna það mjög vel
2	Þarf að vera búíð að klára verkefnið
1	Þarf að vera byrjað á verkefninu
	Ef ekkert er skráð merkir það að verkefnið hafi ekki verið unnið.

Verkefni	Einkunn	Athugasemdir	Vægi (Stig möguleg)
			3
			3
			3
			3
			3
			3
			3
			3
			3
			3

Hefur barnið sýnt námsefninu áhuga? _____

Hefur barnið rætt námsefnið heima eða spurt spurninga sem tengjast því? _____

Finnst þér heimanámið lítið/hæfilegt/mikið? _____

Eitthvað annað sem þú vilt koma á framfæri? _____

Stig samtals: _____ Stig möguleg = 30 Einkunn: _____

Undirskrift foreldris: _____ dags: _____

MATSLISTI KENNARA

Lokaeinkunn

Nafn barns: _____ bekkur: _____

Námsmat mun fara fram jafnóðum (símat). Gefin eru stig fyrir hvert verkefni sem lokið er. Hægt er að fá einkunn á bilinu 1–3 fyrir hvert verkefni.

3	þarf að vera búíð að klára verkefnið og vinna það mjög vel
2	þarf að vera búíð að klára verkefnið
1	þarf að vera byrjað á verkefninu
	Ef ekkert er skráð merkir það að verkefnið hafi ekki verið unnið.

Auk þessa meta nemendur vinnu sína í verkefninu á þar til gert blað.

Verkefni úr bókinni		Verkefni úr bókinni	
Verkefni úr bókinni		Verkefni úr bókinni	
Verkefni úr bókinni		Verkefni úr bókinni	
Verkefni úr bókinni		Verkefni úr bókinni	
Verkefni úr bókinni		Verkefni úr bókinni	

Verkefni	Einkunn	Athugasemdir	Vægi %
Meðaltal úr einstaklingsverkefnum (10)			15
Skyndipróf úr hluta bókar			15
Próf með bók/svindlpróf			5
Munnlegt próf úr sérfræðihópavinnu			10
Foreldramat á sýningu og verkefnum			5
Lokapróf úr bókinni			40
Kynning			10

Einkunn: _____

Undirskrift kennara: _____ dags: _____